GSÜHFD, 2022; 2: 1633-1653

TAHKİMDE İDDİA VEYA SAVUNMANIN GENİŞLETİLMESİ VEYA DEĞİŞTİRİLMESİ(*)

Prof. Dr. **Hakan PEKCANITEZ**(**)

Öz: İddia veya savunmanın genişletilmesi yahut değiştirilmesi yasağı, asıl olarak medenî usûl hukukunda yer almakta olup, son derece önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu yasak, iddia veya savunmanın, zamanında ileri sürülmemiş olması nedeniyle davanın kabulüne veya reddine karar verilmesine neden olabilir. Bu nedenle bu yasağın ne zaman başladığını, ne zaman sona erdiğini ve istisnalarını bilmek son derece önemlidir. Tahkimde iddia veya savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi, kural olarak yasak değildir. Hakem veya hakem kurulu, yargılamanın sürüncemede bırakılması ve yargılama giderlerinin artmasına engel olmak için iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesine izin vermeyebilir. Taraflar da iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağını, tahkim sözleşmesi veya tahkim şartında düzenleyebilirler.

Anahtar Kelimeler: İddianın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi, Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi, Teksif İlkesi, Tahkim, Tahkim Sözleşmesi.

(*) Makale Gönderim Tarihi: 01.10.2022. Makale kabul Tarihi: 01.10.2022.

(**) Galatasaray Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalı (ORCID no: 0000-0001-7809-4535; *hpekcanitez@gsu.edu.tr*).

EXPANDING OR CHANGING THE CLAIM OR DEFENSE IN ARBITRATION

Abstract: The prohibition of expanding or changing the claim or defense is mainly contained in civil procedure law and has extremely important consequences. This prohibition may result in the acceptance or dismissal of the case due to the fact that the claim or defense has not been put forward in a timely manner. It is therefore extremely important to know when this prohibition begins, when it ends and its exceptions. In arbitration, the extension or modification of the claim or defense is not prohibited as a rule. The arbitrator or the arbitral tribunal may reject the request for expanding or changing the claim or defense in order to avoid delay and prevent increase the legal costs. The parties may also include the prohibition of expanding or changing the claim or defense in the arbitration agreement or arbitration clause.

Keywords: Expanding or Changing the Claim, Expanding or Changing the Defense, Concentration Principle, Arbitration, Arbitration Agreement.

I. GENEL OLARAK

İddia veya savunmanın değiştirilmesi yahut genişletilmesi yasağı asıl olarak medenî usûl hukukunda yer alan ve son derece önemli sonuçlar doğuran bir düzenlemedir. Bu yasak, iddia veya savunmanın, zamanında ileri sürülmemiş olması nedeniyle davanın kabul veya reddine karar verilmesine neden olabilir. Bu nedenle bu yasağın ne zaman başladığı ve ne zaman sona erdiğini ve yine istisnalarını bilmek son derece önemlidir.

Hukuk Muhakemeleri Kanununa göre, taraflar dilekçeler teatisinin sona ermesine kadar serbestçe iddia veya savunmalarını genişletebilir yahut değiştirebilirler[1]. Dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra, iddia veya savunma genişletilemez yahut değiştirilemez (HMK m.141/1). Bu süreç yazılı yargılama usûlünde davacı bakımından cevaba cevap dilekçesinden; davalı bakımından ise, ikinci cevap dilekçesinden itibaren başlar[2]. Basit yargılama

---

[1] Doktrin ve Yargıtay kararlarında bu yasak bazen "*iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi*" biçiminde ifade edilmekte ise de kanaatimce bu yasak hem iddia hem de savunma bakımından ayrı ayrı söz konusu olduğu gibi, yine yasak hem değiştirme hem de genişletmeye ilişkindir. Bu nedenle Kanundaki gibi "*ve*" yerine "*veya*" ya da "*yahut*" denilmesi daha isabetlidir (Karş. ÖZBAY İbrahim/KORUCU Yavuz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunun Çerçevesinde Tahkim**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 101).

[2] *Akıncı*, HMK m. 141 uyarınca iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağının dava dilekçesinin esas defterine kaydı tarihinde başladığı, dava dilekçesi henüz davalıya tebliğ edilmemiş olsa bile davacı, davalının rızası olmaksızın davayı genişletemeyeceği

usûlünde taraflar bir kez dilekçe verebildiği için bu yasak, davacı bakımından dava dilekçesinin verilmesi; davalı bakımından ise cevap dilekçesinin verilmesinden itibaren başlar[3].

İddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi medenî usûl hukukunda teksif ilkesinin bir sonucu olarak, hukukumuzda oldukça erken bir usûl kesitinden itibaren kabul edilmiştir[4].

Davayı genişletme veya değiştirme yasağı nedeniyle davacı davasını açarken ve cevaba cevap dilekçesi verirken; davalı da cevap ve ikinci cevap dilekçesi verirken iyi düşünmeli, gerek davasının dayanağı olan vakıaları, gerekse buna bağlı olarak taleplerini doğru tespit ederek dilekçesinde yer vermelidir. Aksi hâlde, davacı bazen bunlar için yeni bir dava açmak zorunda kalabileceği gibi, bazen de yeni bir dava açarak dahi hakkını talep edemez. Davalı ise, zamanında ileri sürmediği bir savunma sebebiyle davanın kaybedilmesi riski ile karşı karşıya kalabilir.

İddia veya savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının kapsamına, dava sebebi olarak yeni vakıalar ve talep sonucu dâhildir. Taraflar dilekçelerinde yer verdikleri vakıalar dışında daha sonra yeni vakıa ileri süremeyeceği gibi, talep sonucunu da değiştiremez yahut genişletemezler.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu da, Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu gibi vakıalara dayandırma teorisini kabul etmiştir. Dava ya da cevaba cevap

---

ve değiştiremeyeceğini söylemektedir. Yazar bunun için Kuru, C.II, s.1692' ye (KURU Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, 6. Baskı, Demir Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.1692) atıf yapmışsa da bu atıf, Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanununa aittir (AKINCI Ziya, **Milletlerarası Tahkim**, 4. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016, s. 192). Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ise tarafların cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleriyle serbestçe iddia veya savunmalarını genişletip değiştirebilecekleri düzenlenmiştir. Aynı maddeye göre, dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra iddia veya savunma genişletilemez veya değiştirilemez. Dilekçeler aşamasında yasak bakımından bir sınırlama yoktur (PEKCANITEZ Hakan, **Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku,** C.II, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 1267).

[3] Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanununa nazaran daha uzun bir usûl kesiti olan ön inceleme aşamasına kadar bu yasak kabul edilmişken, 7251 sayılı Kanunla yapılan bir değişiklikle bu yasağın başlangıcı daha öne çekilmiştir. Davalı ön inceleme duruşmasına mazeretsiz olarak gelmezse davacı davasını yine serbestçe (davalının muvafakati aranmaksızın) genişletebilir veya değiştirebilirdi. Son yapılan değişikliklerle bu imkân da kaldırılmıştır.

[4] Medenî usûl hukukunda iddia veya savunmanın değiştirilmesi yasağı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÜSTÜNDAĞ Saim, **İddia ve Müdafaanın Değiştirilmesi Yasağı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1967. Tahkimde teksif ilkesinin değerlendirilmesi için ayrıca bkz. KÜÇÜK Alper Tunga, **Vakıaların Toplanması Açısından Teksif İlkesi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 210 vd.

dilekçesinde belirtilen hukukî sebeplerin daha sonra değiştirilmesi, davayı genişletme veya değiştirme sayılmaz. Zira hukukun yorumu ve uygulanması hâkimin görevi olup hâkim objektif hukukun soyut kurallarını somut olaya bizzat uygulayacaktır. Taraflar olsa olsa hukukî sebebi doğru belirterek hâkime yardımcı olabilirler. Talebin daraltılması da yasak kapsamında sayılmaz.

Dürüstlük kuralına aykırılık ya da kötüniyet gibi hâkimin kendiliğinden nazara alabileceği savunmaların ileri sürülmesi de, iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağı kapsamında değildir. Hâkim tarafların mahkemeye sunduğu dosyadaki vakıalardan emredici bir hukuk kuralının ihlâl edildiğini tespit ederse bu durumu kendiliğinden dikkate alabilecektir. Ancak emredici hukuk kurallarına aykırılık olup olmadığı dava dosyasından anlaşılamıyorsa hâkim, bir aykırılık bulunup bulunmadığını kendiliğinden araştıramaz.

II. TAHKİMDE İDDİA VEYA SAVUNMANIN GENİŞLETİLMESİ VEYA DEĞİŞTİRİLMESİ

1. Genel Kural

Tahkimde iddia veya savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi kural olarak yasak değildir. Nitekim UNCITRAL Tahkim Kurallarının "*Davanın Değiştirilmesi veya Genişletilmesi*" başlığını taşıyan 22. maddesine göre;

> "*Tahkim yargılaması sırasında bir taraf, yapılacak değişiklik veya eklemenin neden olacağı gecikmeyi veya diğer taraflara vereceği zararı ya da diğer hal ve şartları göz önünde bulunduran hakem mahkemesi tarafından değişiklik veya eklemenin uygun olmadığına karar vermedikçe, karşı (dava) talebinin veya takas amacına dayalı bir talebini de içerecek şekilde talep veya savunmasını değiştirebilir veya bunlara eklemelerde bulunabilir. Bununla beraber, değiştirilmesi ya da ekleme yapılmış talep veya savunmanın hakem mahkemesinin yargılama yetisi dışında kalması halinde, takas amacına dayalı karşı talep veya beyan dahil, bir talep veya savunmanın değiştirilmesi ve bunlara ekleme yapılması mümkün değildir*"[5].

Bu maddenin 2008 düzenlemesinde benzer bir hüküm yer almıştır.

---

[5] ÖZSUNAY Ergun (Çev.), **UNCITRAL Tahkim Kuralları (2010 Yılında Revize Edilmiş Şekliyle)**, İstanbul 2014, s. 15-16.

"*Tahkim yargılaması sırasında bir taraf davasını, karşı dava ve alacağını takas yolu ile talep etmek de dahil olmak üzere, genişletip değiştirebilir, meğerki hakem mahkemesi bu değişiklik veya genişletmeyi gecikmeli olarak yapıldığı ve bu gecikmenin diğer tarafa zarar vermesi ya da diğer koşulları dikkate alarak izin vermeyebilir. Hakem mahkemesinin yetki ve görevine dahil olmayan değiştirme veya genişletme ya da karşı dava ve takas yolu ile alacağın talep edilmesi mümkün değildir*".

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda da bu konudaki hüküm, UNCITRAL Tahkim Kurallarının 22. maddesine uygundur. Nitekim 428'inci maddenin 3. fıkrasına göre;

"*Taraflar, aksini kararlaştırmış olmadıkça, tahkim yargılaması sırasında iddia veya savunmalarını değiştirebilir veya genişletebilirler. Ancak, hakem veya hakem kurulu, bu işlemin gecikerek yapılmış olduğunu veya diğer taraf için haksız bir şekilde büyük zorluk yarattığını ve diğer hâl ve şartları dikkate alarak böyle bir değişiklik veya genişletmeye izin vermeyebilir. İddia ve savunma tahkim sözleşmesinin kapsamı dışına çıkacak şekilde değiştirilemez veya değiştirilemez.*"

Aslında bu hüküm, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 10 D, 2 maddesinden aynen alınmıştır. İki metin arasında tek fark, "*tahkim anlaşması*" yerine Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda "*tahkim sözleşmesi*" denilmiştir[6].

428'inci maddenin üçüncü fıkrasının Hükümet Gerekçesinde;

"*Üçüncü fıkrada ise aksi kararlaştırılabilmekle birlikte, tahkim yargılaması sırasında tarafların iddia veya savunmalarını değiştirip genişletebilecekleri kural olarak benimsenmiştir. Ancak hakem veya hakem kuruluna, iddia ve savunmanın genişletilmesine izin verilmesi konusunda bir takdir hakkı verilmiştir. Hakem veya hakem kurulu, özellikle tahkim yargılamasını uzatmaya yönelik kötüniyetli genişletme taleplerine izin vermemelidir*" denilmiştir.

---

[6] Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı neredeyse söz konusu değildir. Zira Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 10 D maddesi uyarınca, "*Taraflar, aksini kararlaştırmış olmadıkça, tahkim yargılaması sırasında iddia veya savunmalarını değiştirebilir veya genişletebilirler*" denilmiştir. Böylelikle tarafların iddia ve savunmalarını sunarken hiçbir kısıtlamaya tabi tutulması istenmemiştir. Hakem kararında, tahkim anlaşmasının kapsamı dışındaki iddia ve savunmalar hakkında hüküm verildiği takdirde, hakem kararının iptali veya tenfizinin reddedilmesi söz konusu olacaktır (AKINCI, **Milletlerarası Tahkim**, s. 193).

Maddede söz edilen iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesinden anlaşılması gereken, tarafların tahkikat aşamasında yeni vakıalar ileri sürmek istemesi veya talep sonucunun değiştirip, genişletmesi, yeni talepler eklemesidir. Deliller medenî usûl hukukunda olduğu gibi tahkimde de yasak kapsamında değerlendirilmemiştir. Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 428. maddesinin 1 ve 2. fıkralarında,

> *"Taraflarca kararlaştırılan veya hakem tarafından belirlenecek süre içinde, davacı tahkim şartını veya sözleşmesiyle birlikte varsa esas sözleşmesiyle birlikte varsa esas sözleşme ile iddiasını dayandırdığı vakıaları ve talebini; davalı ise savunmasını ve dayandığı vakıaları dilekçe ile hakem veya hakem kuruluna sunar.*
>
> *Taraflar dilekçelerine yazılı delillerinin ekleyebilir ve ileride sunacakları delilleri gösterebilirler."* denilmiştir.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 12, B maddesine göre,

> *"Taraflar, delillerini hakem veya hakem kurulunca belirlenen süre içinde verirler."*

denilmiş ve bu konuda bir istisnaya yer verilmemiştir.

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda delillerin ibrazı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre daha katı biçimde düzenlenmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ise, tarafların dilekçelerine delillerini eklemesi kabul edildiği gibi, ileride gösterecekleri delilleri de dilekçelerinde gösterebileceği belirtilmiştir.

Belirsiz alacak davasının tahkimde açılmasına bir engel yoktur. Bu nedenle tahkimde açılan belirsiz alacak davasında talep sonucunun belirlenmesi yasak kapsamında sayılmamalıdır[7]. Tahkimde iradi taraf değişikliği de iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağı ile ilgili değildir. Başka bir ifade ile iradi taraf değişikliği iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağı kapsamında değildir[8].

---

[7] HABEGGER Philipp, **Basler Kommentar**, 2. Auflage, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2013, Volume II**,** Art.373 N. 80. İsviçre hukukunda yeni vakıaların, yeni delillerin ve yeni bir hukukî sebebin ileri sürülmesi de davayı değiştirme olarak kabul edilmemektedir. Bunun gibi talep sonucunun azaltılması da yasak kapsamında değildir (**BSK-ZPO**-HABEGGER**,** Art.373 N. 80).

[8] Eğer tahkim yargılamasına katılacak yeni taraf tahkim mahkemesinin yetkisini kabul ederse, hakem mahkemesi takdirine göre sübjektif dava değiştirmeye izin verebilir. Ancak önceki davacı o zamana kadarki yargılama giderlerinden bir kısmına mahkûm edilmelidir (STEIN

2. Hakem veya Hakem Kurulu İddia veya Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesine İzin Verebilir

Gerek Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda gerekse Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesine ilişkin düzenleme yanıltıcıdır. Öncelikle her iki düzenlemede de kural olarak tahkimde yasağın öngörülmediği belirtildiği hâlde, sonra gelen cümlede hâkimin izin vermeyeceği sebeplerden birisi olarak "*işlemin gecikerek yapılmış*" olduğundan söz edilmiştir. Bu cümlenin tümünü dikkate aldığımızda, hakem ya da hakem kurulu işlemin gecikerek yapılması veya diğer taraf için haksız bir şekilde büyük zorluk yarattığı ve diğer durum ve koşulları dikkate alarak izin vermeyebilecektir[9]. İddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi zaten işlemin gecikerek yapılmış olması hâlinde söz konusu olabildiğinden, bu cümlenin lafzen anlaşılması hâlinde, adeta tahkimde gecikerek yapılmış olan her işleme hakemlerin izin vermeyebileceği sonucu çıkmaktadır.

Hakem veya hakem kurulunun yargılamanın sürüncemede bırakılması ve yargılama giderlerinin artmasına engel olmak için iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesine izin vermeyebileceği kabul edilmiştir[10]. İddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağı, devlet mahkemelerindeki kadar katı düzenlenmediğinden, burada tahkimin avantajı ortaya çıkar[11].

Akıncı bir işlemin gecikerek yapılmış olmasından sonra "*veya*" yerine "*ve*" bağlacının kullanılması ya da hükmün böyle anlaşılması gerektiği görüşündedir[12]. Kanaatimce bu görüş hükmün amacına, Model Kanun ile uyu-

---

Friedrich/JONAS Martin/SCHLOSSER Peter, **Stein/Jonas Kommentar zur Zivilprozessordnung**, Band 9, Mohr Siebeck, Tübingen, 2022, § 1046 Rn. 4).

9 Bu konuda hakem veya hakem kuruluna takdir yetkisi tanındığı kabul edilmelidir. Somut olaya ve iddia veya savunmanın genişletildiği ya da değiştirildiği yargılama aşamasına göre takdir yetkisini kullanacaktır (STEIN/JONAS/SCHLOSSER, § 1046 Rn.4; SAENGER Ingo, **Zivilprozessordnung Handkommentar**, Nomos Verlag, Baden-Baden, 2006, § 1047 Rn. 9).

10 Hakem veya hakem kurulu, taraflardan birisinin tahkim yargılamasını kötü niyetle uzatmak amacıyla iddia veya savunmasını değiştirmesi yahut genişletmesine izin vermeyecektir (KURU Baki/AYDIN Burak, **Medenî Usul Hukuku El Kitabı**, Cilt II, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 1890; KARADAŞ İzzet, **Ulusal (İç) Tahkim**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 185.

11 TANRIVER Süha, **Medenî Usûl Hukuku**, Cilt II, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 425; DEREN-YILDIRIM Nevhis, **Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları**, Alkım Yayınları, İstanbul, 2004, s. 102.

12 AKINCI Ziya, **Adalet Bakanlığı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nda İç Tahkim (m. 411-448) Paneli**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 37.

muna ve tahkim alanındaki uluslararası uygulamaya bakıldığında isabetlidir. Hakem ya da hakem kurulu gecikerek yapılmış olsa da bu işleme, işlemin gecikerek yapılmış olması sebebiyle değil, gecikerek yapılmış olan işlemin haksız biçimde büyük zorluk yaratması ya da diğer durum ve koşulları dikkate alarak izin vermeyebilecektir.

Yeni iddia veya savunma yargılamanın oldukça geç bir aşamasında yapılır ve bu durum diğer taraf açısından önemli ölçüde zorluk yaratırsa, izin verilmeyebilir. Nitekim duruşma tamamlanıp, deliller değerlendirildikten ve karar aşamasına geldikten sonra, taraflardan birisi yeni iddia veya savunma ileri sürmeye kalkarsa, bu şüphesiz karşı tarafı da hakem ya da hakem kurulunu da zor durumda bırakacaktır. Bu konuda taraftan gecikmenin haklı bir sebebini göstermesi ve yaklaşık ispatı aranmalıdır. Özellikle taraf kendi kusuru nedeniyle gecikmeye neden olmuşsa, bu gecikme karşı taraf için önemli bir zorluk yaratacaksa, hakemler bu konuda daha titiz davranmalıdır. Tarafın daha önce ileri sürmesi mümkün olan yeni iddia veya savunmalarını, haklı bir gerekçe yokken, basit bir ihmali nedeniyle yargılamanın en son aşamasında ileri sürmesine izin verilmemelidir. Ancak tahkim yargılamasında da amaç maddi gerçeğe ulaşmak olduğuna göre, bu konuda katı davranılmamalıdır. Tahkimde asıl kural olarak iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasak olarak kabul edilmediğinden, izin verilirken de asıl kural nazara alınarak karar verilmelidir.

İsviçre hukukunda davanın değiştirilmesi ya da tamamlanması kural olarak geçerli kabul edilmektedir. İsviçre Medenî Usûl Kanunu'nun tahkim hükümleri içinde (3. Kısım) bu konuda da bir düzenleme bulunmamaktadır. Doktrinde de bu konu üzerinde pek durulmamıştır. Ancak iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi hakkında, devlet mahkemelerindeki kısıtlama ve hükümlerin tahkimde geçerli olmadığı kabul edilmektedir[13].

İsviçre hukukunda yeni vakıaların getirilmesi, yeni delillerin ya da hukukî sebebin ileri sürülmesi dava değiştirme olarak kabul edilmemektedir[14]. Bunun gibi açık olmayan talep sonucunun açıklanması da yasak değildir[15]. Elbette taraflar bu konuda aksine sözleşme yapabilirler. Hakem veya hakem

---

[13] SCHNYDER Anton K., **Basler Kommentar zum Internationalen Privatrecht (IPRG)**, Helbing Lichtenhahn, Basel, 2007, Art.182 Nr. 82; **BSK-ZPO**-HABEGGER, Art. 373 Nr. 77.

[14] **BSK-ZPO**-HABEGGER, Art. 373 Nr. 80.

[15] **BSK IPRG**-SCHNYDER, Art. 182 N. 82; **BSK-ZPO**-HABEGGER, Art. 373 Nr. 77.

kurulunun tarafın kusurlu olduğu gecikme veya tamamlamaları reddedebileceği kabul edilmektedir. Davanın değişmesi hâlinde ise bu değişik talebin her hâlde tahkim sözleşmesinin kapsamında kalması gerekmektedir[16]. Bu konuda değiştirilen talebe karşı diğer tarafın hukukî dinlenilme hakkına mutlaka riayet edilmelidir[17].

Alman hukukunda da tahkimde iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi kural olarak yasaklanmamıştır. Nitekim Alman Medenî Usûl Kanunu'nun 1046. paragrafının ikinci fıkrasına göre, taraflar aksini kararlaştırmamışsa, tahkim yargılaması sırasında davayı ya da iddia veya savunma vasıtalarını değiştirebilir ya da tamamlayabilirler. Ancak taraf yeteri kadar mazeret (haklı sebep) gösteremezse hakemler bu gecikme için izin vermeyebilir. Tarafın sonradan haberdar olması, kusuru olmaksızın bilgi ve belgeye geç ulaşması, haklı sebep olarak kabul edilen tipik hâllerdir. Hakem veya hakem kurulu iddia veya savunma vasıtasını değiştirmek ya da tamamlamak isteyen taraftan, gecikme sebebiyle kusurunun bulunmadığını ispat etmesini isteyebilir. Ancak bunun için görünüşte haklı olmak yeterli olup, ayrıca tam bir ispat aranmaz[18]. Hakemler değiştirme üzerine diğer tarafa hukukî dinlenilme hakkı sağlamalıdır.

Taraflar, kendilerine verilen kesin sürelere rağmen yapılması gereken işlemi yerine getirmeli, yargılamayı geciktirmemelidir. Özellikle hakem yahut hakem kurulu, taraflara kesin süreler verebilir ve bu sürelere uyulmamasının müeyyidesini de ihtar edebilir. Böylelikle tarafların sürenin geçmesinden sonra yeni getirecekleri talepleri dikkate almayacağını bildirebilir.

Alman Medenî Usûl Kanunu'nun 1046. paragrafının ikinci fıkrası, aynı Kanunun 296 ve 282 paragraflarıyla karşılaştırıldığında benzerlik göstermektedir. Alman hukukunda ZPO § 296, 1'e göre, Kanunda öngörülen sürelerin bitiminden veya taraf için verilmiş olan sürenin sona ermesinden sonra getirilen iddia veya savunma vasıtaları, mahkemenin takdirine göre, uyuşmazlığı geciktirmiyorsa veya taraf gecikme için yeteri kadar kusuru olmadığını göstermişse izin verilebilir. Her ne kadar 296 ve 282. paragraflar tah-

---

[16] ROSENBERG Leo/SCHWAB Karl Heinz/GOTTWALD Peter, **Zivilprozessrecht,** 18. Auflage, C.H.Beck, München, 2018, § 180 Rn. 219; THOMAS Heinz/PUTZO Hans, **Zivilprozessordnung**, C.H.Beck, München, 2009, 1046 Rn. 9.

[17] **BSK IPRG**-SCHNYDER, Art. 182 Nr. 183; **BSK-ZPO**-HABEGGER, Art.373 Nr. 79.

[18] MÜNCH Joachim, **Münchener Kommentar, Zivilprozessordnung**, §§ 946-1086, C.H.Beck, München, 2008, § 1046 Rn. 29.

kimde doğrudan uygulanmasa da haklı sebebin, bu maddelere göre değerlendirilmesi kabul edilmektedir[19].

Taraflar arasında aksi kararlaştırılmadıkça daha sonradan iddia veya savunma vasıtalarının ileri sürülmesi hukukî dinlenilme hakkı ile davaların usûl ekonomisine uygun şekilde makûl sürede sonuçlanmasına uygun şekilde değerlendirilmelidir. Örneğin hakem ya da hakem kurulu tarafından tarafların bir işlemi yerine getirebilmesi için uygun bir süre verilmiş ve bu süre haklı sebep olmaksızın geçirilmiş ise ya da hakem ya da hakem kurulunun açıkça ihtar etmesine rağmen iddia veya savunma vasıtalarının ileri sürülmesi konusunda hareketsiz kalınmış ise izin verilmemelidir. Eğer iddia veya savunmanın geç ileri sürülmesi haklı bir sebebe dayandırılmışsa reddedilemez. Yine gecikme yargılamanın gecikmesine neden olmayacaksa reddedilmemelidir[20]. Haklı sebebin mevcut olması hâlinde yargılamanın gecikmesi tek başına önem taşımaz.

Buna karşılık taraflar taleplerini azaltabilirler, faiz ve yargılama giderlerini yükseltebilirler: Çünkü bu yapıldığı takdirde karşı tarafın zararına sebebiyet vermeyecektir[21].

Alman Medenî Usûl Kanunu'nun 1046. paragrafının ikinci fıkrası emredici değildir ve bu nedenle taraflar tahkim sözleşmesinde aksine hüküm koyabilirler. Taraflar sözleşme ile mevcut olan iddia veya savunmanın genişletilmesi veya da değiştirilmesi kurallarını daha katı ya da daha serbest hâle getirebilirler.

İddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi tahkim yargılamasının sonuna kadardır. Bunun anlamı tahkikatın bitiminden sonra sözlü yargılama aşamasına geçildiğinde iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi mümkün değildir[22]. Karşı tarafın bu konuda iznine ihtiyaç bulunmamaktadır. Hakem veya hakem kurulu bu gecikme ve değiştirmeyi değerlendirerek karar verecektir. Ancak karşı tarafın izninin tarafların tah-

---

19 THOMAS/PUTZO, § 1046 Rn. 9; STEIN/JONAS/SCHLOSSER, § 1046 Rn.4.

20 ZÖLLER Richard/GEIMER Reinhold, **Zivilprozessordnung**: **ZPO**, 34. Auflage, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2022, § 1046 Rn. 3; PRÜTTING Hanns/GEHRLEIN Markus, **Zivilprozessordnung Kommentar**, 12. Auflage, Luchterhand Verlag, Köln, 2020, § 1046 Rn. 4-5.

21 BERGER Klaus Peter, **Internationale Wirtschaftsschiedsgerichtsbarkeit**, De Gruyter Wissenschaftsverlag, Köln, 1992, s. 329-339.

22 **MünchKomm ZPO**/Münch, §1046 Rn. 20.

kim sözleşmesini de bu yönde değiştirmeleri anlamına gelmesi mümkündür. Çünkü bu kurallar emredici olmadığından ve taraflar tahkim sözleşmesi ile bu konuyu kendileri düzenleyebileceğinden, bunun yeni bir tahkim sözleşmesi olarak değerlendirilmesi mümkündür[23]. Böylelikle gecikmiş iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesine izin verebilirler.

İddia veya savunma vasıtaları itirazlar, iddialar, deliller, delillere ilişkin itirazlar olabilir. Bunlar içinde takas itirazı dahil değildir. Çünkü bunun için her şeyden önce takas yolu ile ileri sürülmek istenen alacağın tahkim sözleşmesi kapsamında olması gerekir. Zaten takas hakkında Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzda hüküm bulunmamaktadır. Keza karşı dava için de bu davanın taraflar arasındaki tahkim sözleşmesi kapsamında olması gerekir.

ZPO §1046, 3'e göre, 1 ve 2. fıkra hükümleri karşı dava için de geçerlidir. Bizim kanunlarımızda karşı dava hakkında bir hüküm bulunmamakla birlikte aynı tahkim sözleşmesine tabi olmak şartıyla karşı dava açılabilir. İTOTAM Tahkim Kurallarında karşı davanın açılabileceği kabul edilmiştir (m.13). İTOTAM kurallarında tahkim talebine cevap ile birlikte karşı dava açılabilir[24]. Karşı dava ayrı olarak açılırsa, hakem veya hakem kurulu bu iki davayı koşulları mevcutsa birleştirerek karara bağlayabilir.

Hakemler önlerinde açılan bir davada davacının sözleşmedeki edimini yerine getirmeden dava açmış olması hâlinde, her iki tarafı eş zamanlı edaya mahkûm eden karar verebilmelidir. Burada hakem mahkemesinin ödemezlik def'i üzerine karar veremeyeceği söylenemez. Mahkemeler nasıl bu tür kararlar verebiliyorsa, hakem mahkemesi de aynı sözleşmeden doğan ödemezlik def'ini de dikkate alarak aynı anda her iki tarafı mahkûm eden karar verebilir[25].

3. Kurumsal Tahkim Kurallarında İddia veya Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi

İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Tahkim Kuralları m. 25/4'e göre;

---

[23] **MünchKomm ZPO**/Münch, §1046 Rn. 22.

[24] YAZICI Çiğdem, **Medenî Usûl Hukukunda Karşı Dava**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 334 vd. İsviçre hukuku için ayrıca bkz. NETZLE Stephan *in* SUTTER-SOMM Thomas/HASENBÖHLER Franz/LEUENBERGER Christoph, **Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung**, 3. Auflage, Schulthess Verlag, Zürich, 2016, Art. 377 N. 10.

[25] **MünchKommZPO**/MÜNCH, §1046 Rn. 37.

"4. Aksine anlaşma olmadıkça, taraflar, tahkim yargılaması sırasında iddia ve savunmalarını değiştirebilir ve genişletebilirler. Ancak, hakem kurulu, bu işlemin gecikilerek yapılmış olduğunu; diğer taraf için haksız bir şekilde zorluk yarattığını veya uyuşmazlığın hal ve şartlarını dikkate alarak, böyle bir değişiklik veya genişletmeye izin vermeyebilir.

Bu düzenlemede, gecikmenin tek başına bir sebep olmak yerine, gecikme, diğer taraf için haksız bir şekilde zorluk yaratması veya uyuşmazlığın hâl ve şartları dikkate alınarak izin verilmeyebileceği öngörülmüştür. Bu düzenlemeye göre hakem kurulu gecikmenin diğer taraf için haksız biçimde zorluk yarattığı hâl ile uyuşmazlığın hâl ve şartlarını dikkate alarak değişiklik veya genişletmeye izin vermeyebilecektir. Kanaatimce buradaki düzenleme daha isabetli olduğu gibi, Model Kanun'daki düzenlemeye de uygundur. Milletlerarası Tahkim Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki düzenlemelerin de bu şekilde anlaşılması gerekecektir. Zira hakem ya da hakem kurulu her gecikme hâlinde izin vermeyecekse, tahkimde kural genişletme veya değiştirmenin yasak olmadığı değil, yasağın kural olduğu biçiminde uygulanacaktır. Bu ise kanun koyucunun amacı değildir.

İstanbul Tahkim Merkezi Tahkim Kurallarının "*Yeni Talep Sonucu*" başlıklı 28. maddesine göre;

"*Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, tahkim yargılaması sırasında yeni bir talep sonucunda bulunulabilir. Ancak Tek Hakem veya Hakem Kurulu, yeni talep sonucunda bulunulmasında gecikildiğini veya yeni talep sonucunda bulunulmasının diğer taraf için haksız bir şekilde büyük bir zorluk yarattığını ve diğer hâl ve şartları dikkate alarak, yeni talep sonucunda bulunulmasına izin vermeyebilir.*

Buradaki yeni talep sonucu, Milletlerarası Tahkim Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda da düzenlenmiş olan iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi ile tam olarak örtüşmemektedir. Çünkü maddede düzenlenen "*yeni bir talep sonucunda bulunmak*" iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağının sadece bir kısmını karşılamaktadır. İddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi, yeni bir vakıanın daha sonra yargılamaya getirilmesi, talep sonucunun değiştirilmesi ve genişletilmesi bakımından da geçerlidir. Yeni bir talep sonucu ise, mevcut davaya yeni bir talep eklemek veya mevcut talebin tamamen değiştirilmesi biçiminde anlaşılabilir. Bu durumda tarafın yeni bir vakıa ileri sürmesi yasak kapsamında değerlendirilemeyecektir. Yeni vakıa ancak yeni

bir talebin ileri sürülmesini gerektiriyorsa yasak kapsamında değerlendirilmelidir.

ICC Tahkim Kurallarının 23. maddesinin 4. fıkrasına göre, görev belgesi imzalandıktan veya Divan tarafından onaylandıktan sonra, yeni talebin mahiyetini, tahkimin bulunduğu aşamayı ve diğer ilgili hususları göz önüne alacak olan hakem kurulu tarafından izin verilmediği sürece, taraflardan hiçbiri Görev Belgesi'nin sınırlarının dışında kalan yeni bir talepte bulunamaz. ICC Tahkim Kurallarında da iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi değil, yeni bir talepte bulunmaktan söz edilmiştir. Özellikle deliller bakımından hakemlerin her aşamada taraflardan yeni delil sunmalarını isteyebileceği kabul edilmiştir. ICC Kurallarının 25/5 maddesine göre, yargılamanın her aşamasında, hakem kurulu, taraflardan herhangi birinden ek delil sunmasını talep edebilir. Buradan tahkimde yeni delil sunulması ile iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesinin ayrı düzenlendiği ve kabul edildiği anlaşılmaktadır.

4. Taraflar Tahkimde İddia veya Savunmanın Genişletilmesi ya da Değiştirilmesini Kararlaştırabilirler

İddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesine ilişkin Milletlerarası Tahkim Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki hükümler emredici nitelikte değildir. Zira her iki düzenlemede de "*taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça*" denilmiştir. O hâlde iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağını taraflar diledikleri gibi tahkim sözleşmesi veya tahkim şartında düzenleyebilirler. Taraflar iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağını tamamen ortadan kaldırabilecekleri gibi, medenî usûl hukukuna benzer, hatta daha katı biçimdeki bir hüküm kabul edebilirler. Taraflarca düzenleme yapılmışsa, hakem yahut hakem kurulu, taraflarca kararlaştırılan hükme göre yasağı değerlendirmelidir.

Taraflar tahkim sözleşmesinden sonra da bu konuda düzenleme yapma imkânına sahiptirler. Özellikle görev belgesi düzenlenirken, iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi hakkında anlaşabilirler.

İddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesine hakem ya da hakem kurulunun izin vermeyeceği hâllerde, karşı tarafın izni öngörülmemiştir. Başka bir ifade ile yasak söz konusu ise, kural olarak karşı tarafın iznine gerek olmadığı düşünülebilir. Ancak taraflardan birisinin iddia veya savunmasını değiştirmesi ya da genişletmesi üzerine diğer taraf buna izin

verirse, hakemlerin genişletilmiş ya da değiştirilmiş talep doğrultusunda inceleme yapıp karar vermesi gerekir[26]. Zira tahkimde taraf iradeleri üstün olup, tarafların tahkim yargılaması sırasında da böyle bir anlaşma yapmaları mümkündür. Bu durumda taraflar arasında adeta yeni bir tahkim sözleşmesi yapılmış olur. İddia veya savunmanın genişletilmesini veya değiştirilmesini her iki tarafın da istemesi mümkündür. Böylelikle her iki taraf zamanında ileri sürmediği iddia veya savunmalarını genişletme veya değiştirme imkânı bulacaktır. Bunun için hakemle yapılmış olan sözleşmenin de buna uygun olması gerekir. Ancak hakem bu yeni hâliyle uyuşmazlığa devam etmek zorunda olmayıp, çekinme hakkını kullanabilir[27]. Hakem veya hakem kurulu usûlî zaman çizelgesinde bu konuyu taraflarla birlikte kararlaştırabilir.

İddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesine izin verilirse, bununla ilgili ispat için gereken delillerin ibrazına da izin verilmelidir. Ancak bundan da önemlisi bu konuda karşı tarafa da savunma yapabilme kısaca hukukî dinlenilme hakkı tanınmalıdır. Bu tahkimde de geçerli olan hakemlerin her iki tarafa eşit davranma yükümlülüğünün bir sonucudur.

Hakem veya hakem kurulu, iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesini takdir ederken, bu takdir hakkını doğru kullanmalıdır. Hakem veya hakem kurulu takdir yetkisini açıkça doğru kullanmayarak, iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesine izin vermezse, bu durum hakem kararının iptali sebebi sayılır[28]. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 439. maddesinin birinci fıkrasının (e) ve (f) bendine dayanarak hakem kararının iptali istenebilir.

5. Tahkimde Islahın Yeri

Tahkimde iddia veya savunmanın genişletilmesi veya genişletilmesi yasak olmadığından, medenî usûl hukukundaki bu yasağın istisnalarından olan ıslah kurumuna başvurmaya da gerek yoktur[29]. Ancak Kanunun emredici hükümleri saklı kalmak kaydıyla taraflar tahkim kurallarını serbestçe kararlaştırabileceklerinden (HMK m.424, 1), iddia veya savunmanın değiştirilme-

---

26 **Hk-ZPO**/SAENGER, § 1047 Rn. 9.

27 STEIN/JONAS/SCHLOSSER, § 1046 Rn. 4; **BSK-ZPO**-HABEGGER, Art. 373 Nr. 79.

28 ZÖLLER/GEIMER, §1046 Rn. 3; **Hk-ZPO**/SAENGER, § 1046 Rn. 3.

29 YILMAZ Ejder, **Islah**, Genişletilmiş 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 714; ÖZBAY/KORUCU, s. 101; ÖZBEK Mustafa Serdar, **Tahkim Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 1286.

si veya genişletilmesi yasağını ve bununla birlikte ıslah kurumunun uygulanmasını tahkim sözleşmesinde kararlaştırabilirler.

Doktrinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 424. maddesinde, "*taraflar yargılama usulüne ilişkin kuralları kararlaştırmamışlarsa, hakem veya hakem kurulunun, tahkim yargılamasını, bu Kısmın hükümlerini gözeterek uygun bulduğu şekilde yürütür*" denilmesinin, hakemlerin ıslah hükümlerini de tahkimde uygulayacağı biçiminde anlaşılması gerektiği ileri sürülmüştür[30]. Bu görüşe katılamıyorum, zira Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 424. maddesinde sözü edilen "*Kısım*", Tahkim başlığını taşıyan Onbirinci Kısım'dır. Bunun anlamı hakemler tahkim kurallarına uygun biçimde ve bu hükümleri gözeterek tahkim yargılaması yürüteceklerdir[31]. Böyle olunca da iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağı hakkında ıslah hükümlerinin uygulanacağı sonucu çıkarılamaz. Zaten tahkim hükümlerinde iddia veya savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasak olarak kabul edilmemiş, aksine kural olarak buna izin verilmiştir. Ayrıca Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 444. maddesinde "*Bu kısımda düzenlenen konularda, aksine hüküm bulunmadıkça bu Kanunun diğer hükümleri uygulanmaz*" denilmiştir. Buradan tahkimde iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağı hakkında hüküm bulunduğundan, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki ve ıslaha ilişkin hükümlerin uygulanacağı sonucu çıkarılamaz. Bu konuda milli usûl kanunlarındaki hükümler geçerli değildir[32]. Bu nedenlerle taraflarca aksine bir sözleşme yapılmamışsa, tahkim ile ıslahın birlikte anılmasının isabetli olmadığı kanaatindeyim. Ancak tarafların tahkim sözleşmesi ile iddia veya savunmanın değiştirilmesi yasağını ve bunun istisnası olan ıslahı kararlaştırmaları teorik olarak mümkün ise de, tahkime başvurmak isteyen kişilerin mahkemelerde uygulanan yasakla ilgili hükümleri tahkime taşımaları ve yine istisnalarından ıslahın uygulanmasını kabul etmeleri karşılaşılabilecek bir durum değildir. Tahkim genellikle mahkemeler ve mahkemelerde uygulanan yargılama usûlü yerine, uyuşmazlığın tarafların belirleyeceği veya seçecekleri tahkim hükümlerine göre, karara bağlanması amacını taşır. Uyuşmazlığın çözümünü mahkemeye götürmek

---

30 ÖZBEK, s. 1288.

31 Taraflar tahkim yargılamasında uygulanacak olan usûle ilişkin herhangi bir belirlemede bulunmamışlarsa, hakem veya hakem kurulu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun tahkimle ilgili hükümlerini gözeterek uygun bulduğu şekilde tahkim yargılamasını yürütür (TANRIVER, s. 422).

32 SCHWAB Karl Heinz/WALTER Gerhard/BAUMBACH Adolf, **Schiedsgerichtsbarkeit**, C.H.Beck, München, 2000, s. 172.

istemeyen tarafların, tahkime başvurmakla birlikte oradaki hükümleri tahkimde kabul etmeleri bir çelişki oluşturur[33].

Özbek'e göre, hakemler iddia ve savunmayı genişletme ve değiştirmeye sınır koymadan izin veriyorsa, doğal olarak ıslaha başvurmaya gerek kalmaz. Buna karşılık yazar, hakemler iddia veya savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesine yargılamanın belli bir kesitine kadar izin vermişlerse, ıslaha başvurmaya imkân tanınmasının uygun olacağı görüşündedir. Yazara göre, hakem ya da hakem kurulu, ıslah işleminin gecikerek yapılmış olduğu veya diğer taraf için haksız bir şekilde büyük zorluk yarattığı ve diğer durum ve koşulları dikkate alarak ıslahla yapılan değişiklik veya genişletmeye izin vermeyebilir (HMK m.428)[34]. Bu görüş de kabul edilebilir değildir. Zira ıslahın reddedilmesi hakkında belirtilen gerekçeler, tahkimde iddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi talebinin reddi hakkında geçerli kabul edilen gerekçelerdir. Islah gecikerek yapılsa da, diğer taraf için zorluk yaratsa da davayı uzatmak veya karşı tarafı rahatsız etmek gibi kötüniyetli düşüncelerle yapıldığı deliller veya belirtilerle anlaşılmadıkça (HMK m.182) ıslah talebi kabul edilip dikkate alınmalıdır. O hâlde hakem veya hakem kurulu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre ıslahın uygulanmasını kabul etmiş ise, tahkim hükümlerine göre ıslahı reddedemez.

Yargıtay bir kararında tarafların hakem heyetine ıslah talebini kabul etmeme konusunda yetki tanınmasına göre, hakem heyetinin Milletlerarası Tahkim Kanunu'ndaki iddia veya savunmanın genişletilemeyeceği ya da değiştirilemeyeceği hakkındaki 10 D maddesinin ikinci fıkrasına göre ıslah talebinin kabul edilmemesinin hukuka aykırı olmadığına karar vermiştir.

> "*... Bu belirlemelerden sonra davacının tahkim yolu ile ek dava açılamayacağına ilişkin temyiz itirazının incelenmesinde; taraflar arasındaki tahkim sözleşmesinin de uygulanacak hukuk olarak Türk hukuku ve 1980 tarihli Uluslararası satım sözleşmelerine ilişkin Birleşmiş Milletler anlaşması (CISG) uygulanacağı kararlaştırılmış, tahkim heyetince de 18.04.2017 tarihli karar ile uygulanacak hukukun, Türk maddi huku-*

---

[33] Taraflar, uyuşmazlıklarını devlet mahkemelerinin görevinden çıkarıp tahkimi kararlaştırdıklarına göre, yargılamanın tahkim için öngörülen kurallara göre yürütülmesi esastır. Bu yüzden HMK hükümlerinin tahkim yargılamasında uygulanması ancak tarafların açıkça bu hususu kararlaştırmış olmalarına bağlıdır (YILMAZ Ejder, **Hukuk Muhakemeleri Kanunun Şerhi**, 4. Cilt, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 5537).

[34] ÖZBEK, s. 1288.

kunun emredici kurallarına aykırı düşmeyen CISG hükümleri ile birlikte Türk maddi hukuku kuralları olduğunu belirlemişlerdir.

İTO tahkim yargılama Usûlüne ilişkin yönetmelik ve CISG'de ek dava ve kısmi dava ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

Bu durumda HMK'da yer alan kısmi dava ve ek dava ile ilgili hükümlerin uygulanması gerekir.

Kısmi dava HMK'nun 109. maddesi hükmünde 'Talep konusunun niteliği itibariyle bölünebilir olduğu durumlarda, sadece bir kısmı da dava yolu ile ileri sürülebilir. Dava açılırken talep konusunun kalan kısmından açıkça feragat edilmiş olması hâli dışında, kısmi dava açılması, talep konusunun geri kalan kısmından feragat edildiği anlamına gelmez.' Şeklinde düzenlenmiştir. Davalı tarafından kesinleşen 13.08.2013 tarihli ilk tahkim heyeti kararına konu tahkime başvuru dilekçesinde fazlaya ilişkin haklarını saklı tutmuştur. Bu durumda HMK'nun 109. Maddesi hükmü uyarınca zamanaşımı süresi içerisinde tahkime ek başvuru yapılması mümkündür.

4686 sayılı MTK'nun 10. Maddesinin (D) bendinin 2. fıkrasında 'Taraflar, aksini kararlaştırmış olmadıkça, tahkim yargılaması sırasında iddia veya savunmalarını değiştirebilir veya genişletebilirler. Ancak, hakem veya hakem kurulu, bu işlemin gecikerek yapılmış olduğunu veya diğer taraf için haksız bir şekilde büyük zorluk yarattığını ve diğer hâl ve şartları dikkate alarak böyle bir değişiklik veya genişletmeye izin vermeyebilir.' Hükmü gereği hakem heyetine ıslah talebini kabul etmeme konusunda yetki tanınmasına göre ilk hakem heyeti tarafından yapılan ıslahın kabul edilmemesinde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Davalının tahkime yapmış olduğu ilk başvuru dilekçesinde açıkça talep konusunun kalan kısmından açıkça feragat etmediği gibi ayrıca fazlaya ilişkin haklarını saklı tutarak talepte bulunmasına göre bakiye alacak isteminde bulunması hukuken mümkün bulunmamaktadır'[35].

Bu olayda, İTO ve CISG hükümlerinde kısmî dava ve ek dava hakkında hüküm bulunmadığından, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan hükümlerin uygulanması kabul edilmiş ve fakat ıslah talebinin Milletlerarası Tahkim Kanunu hükmüne (m. 10 D 2) dayanarak reddedilmesi hukuka uy-

[35] Yargıtay 19. HD, 30.01.2020, 2954/154 (ÖZBEK, s. 1289).

gun bulunmuştur. Kanaatimce bu kararda da yukarıda hukuka uygun bulmadığımız gerekçelerle yapılan ıslah kabul edilmemiştir. Karardan tam olarak anlaşılmamakla beraber, ıslah talebinin reddi haklı olmakla birlikte, gerekçe olarak Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 10 D maddesinin ikinci fıkrası isabetli değildir.

Bölge Adliye Mahkemesi ise aksine Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 10 D maddesini esas alarak ıslah hükümlerinin uygulanmasına karar vermiştir.

> "*4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun(MTK'nın) 10/D maddesinde "... hükmüne yer verilmiş olup, bu hüküm gereğince hakem heyetince ıslahın kabul edilip değerlendirmeye alınmasında bir isabetsizlik bulunmamıştır. Buna göre, iddia veya taleplerin genişletildiği ve ıslahın mümkün olmadığına ilişkin ileri sürülen iptal nedeniyle yerinde görülmemiştir*[36].

Bu kararda da Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 10 D maddesinin 2. fıkrası hükmünü esas alan Bölge Adliye Mahkemesi'nin, bu maddede hiçbir şekilde düzenlenmeyen ıslaha göre değerlendirme yapılmasını hukuka uygun bulmasını isabetli bulmamaktayız. Zira Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 10 D maddesinin 2. fıkrasında hiçbir şekilde ıslahın uygulanmasına izin verilmemiş, yasağın hangi sebeple kabul edilmeyeceği düzenlenmiştir. Eğer yasak kapsamına giren biçimde iddia veya savunma genişletilir veya değiştirilirse, bu maddede istisnalar arasında ıslaha hiçbir şekilde yer verilmemiştir.

---

[36] Ankara BAM 27. HD, 22.01.2020, 19/2 (ÖZBEK, s. 1287, dn. 385).

KISALTMALAR

Art. : Artikel
BAM : Bölge Adliye Mahkemesi
C. : Cilt
CISG : Viyana Satım Sözleşmesi
Çev. : Çeviren
dn. : Dipnot
HD : Hukuk Dairesi
HMK : Hukuk Muhakemeleri Kanunu
ICC : International Chamber of Commerce
İTO : İstanbul Ticaret Odası
İTOTAM : İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi
Karş. : Karşılaştırınız
m. : Madde
N. : No
Nr. : Nummer
RG : Resmî Gazete
Rn. : Randnummer
s. : Sayfa
S. : Sayı
UNCITRAL : United Nations Commission on International Trade Law
vd. : Ve devamı
ZPO : Zivilprozessordnung

KAYNAKÇA

AKINCI Ziya, **Milletlerarası Tahkim**, 4. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016 ("AKINCI, **Milletlerarası Tahkim**").

AKINCI Ziya, **Adalet Bakanlığı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nda İç Tahkim (m. 411-448) Paneli**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 30-43 ("AKINCI, **İç Tahkim**").

BERGER Klaus Peter, **Internationale Wirtschaftsschiedsgerichtsbarkeit**, De Gruyter Wissenschaftsverlag, Köln, 1992.

DEREN-YILDIRIM Nevhis, **Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları**, Alkım Yayınları, İstanbul, 2004.

HABEGGER Philipp, **Basler Kommentar**, 2. Auflage, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2013 (**BSK-ZPO**-HABEGGER).

KARADAŞ İzzet, **Ulusal (İç) Tahkim**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.

KURU Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, 6. Baskı, Demir Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001.

KURU Baki/AYDIN Burak, **Medenî Usul Hukuku El Kitabı**, Cilt II, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.

KÜÇÜK Alper Tunga, **Vakıaların Toplanması Açısından Teksif İlkesi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.

MÜNCH Joachim, **Münchener Kommentar, Zivilprozessordnung**, §§ 946-1086, C.H.Beck, München, 2008 (**MünchKomm ZPO**/MÜNCH).

NETZLE Stephan *in* SUTTER-SOMM Thomas/HASENBÖHLER Franz/LEUENBERGER Christoph, **Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung**, 3. Auflage, Schulthess Verlag, Zürich, 2016.

ÖZBAY İbrahim/KORUCU Yavuz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunun Çerçevesinde Tahkim**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

ÖZBEK Mustafa Serdar, **Tahkim Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.

ÖZSUNAY Ergun (Çev.), **UNCITRAL Tahkim Kuralları (2010 Yılında Revize Edilmiş Şekliyle)**, İstanbul, 2014.

PEKCANITEZ Hakan, **Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku,** C. II, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

PRÜTTING Hanns/GEHRLEIN Markus (Hrsg.), **Zivilprozessordnung Kommentar**, 12. Auflage, Luchterhand Verlag, Köln, 2020.

ROSENBERG Leo/SCHWAB Karl Heinz/GOTTWALD Peter, **Zivilprozessrecht,** 18. Auflage, C.H.Beck, München, 2018.

SAENGER Ingo, **Zivilprozessordnung Handkommentar**, Nomos Verlag, Baden-Baden, 2006 (**Hk-ZPO**/Saenger).

SCHNYDER Anton K., **Basler Kommentar zum Internationalen Privatrecht (IPRG)**, Helbing Lichtenhahn, Basel, 2007 (**BSK IPRG**-Schnyder).

SCHWAB Karl Heinz/WALTER Gerhard/BAUMBACH Adolf, **Schiedsgerichtsbarkeit**, C.H.Beck, München, 2000.

STEİN Friedrich/JONAS Martin/SCHLOSSER Peter, **Stein/Jonas Kommentar zur Zivilprozessordnung**, Band 9, Mohr Siebeck, Tübingen, 2022.

TANRIVER Süha, **Medenî Usûl Hukuku**, Cilt II, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.

THOMAS Heinz/PUTZO Hans, **Zivilprozessordnung**, C.H.Beck, München, 2009.

ÜSTÜNDAĞ Saim, **İddia ve Müdafaanın Değiştirilmesi Yasağı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1967.

YAZICI Çiğdem, **Medenî Usûl Hukukunda Karşı Dava**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.

YILMAZ Ejder, **Hukuk Muhakemeleri Kanunun Şerhi**, 4. Cilt, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021 ("YILMAZ, **Şerh**").

YILMAZ Ejder, **Islah**, Genişletilmiş 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021 ("YILMAZ, **Islah**").

ZÖLLER Richard/GEIMER Reinhold, **Zivilprozessordnung**: **ZPO**, 34. Auflage, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2022.